

## **HALLINTOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 17/2005 vp**

### **Valtioneuvoston selvitys tietojen saatavuusperiaatetta koskevasta lähestymistavasta**

*Suurelle valiokunnalle*

#### **JOHDANTO**

##### ***Vireilletulo***

Suuri valiokunta on 27 päivänä huhtikuuta 2005 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen tietojen saatavuusperiaatetta koskevasta lähestymistavasta (E 26/2005 vp) hallintovaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

##### ***Asiantuntijat***

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- poliisitarkastaja Stefan Gerkman, sisäasiainministeriö
- hallitussihteeri Leena Rantalankila, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Hanna Vuojela, valtiovarainministeriö
- ylitarkastaja Heikki Huhtiniemi, Tietosuojavaltuutetun toimisto
- tulliyli tarkastaja Juha Vilkkö, Tullihallitus.

#### **VALTIONEUVOSTON SELVITYS**

##### ***Ehdotuksen pääasiallinen sisältö***

Marraskuussa 2004 hyväksytty Haagin ohjelma määrittelee unionin vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen tulevat tavoitteet vuodesta 2005 ainakin uuden perustuslaillisen sopimuksen voimaantuloon asti. Turvallisuuden vahvistamisen osalta puheenjohtaja esittää yhtenä toimenpiteenä, että lainvalvontaviranomaisten välisessä tietojenvaihdossa otetaan vuoden 2008 alusta lukien käyttöön saatavuusperiaate, jonka mukaan jäsenvaltion lainvalvontaviranomainen, joka tarvitsee tietoa tehtäviensä suorittamiseen, saa sen toisesta jäsenvaltiosta ja että toisen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaisen on annettava tieto ilmoitettuun tarkoitukseen. Puheenjohtajan esityksen mukaan saatavuusperiaate on kaksivaiheinen. Se edellyttää, että lainvalvontaviranomaisten välisen tiedonvaihdon tulisi tapahtua

mahdollisimman nopeasti. Valmistelussa oleva Ruotsin aloite 10215/04 CRIMORG 46 ENFO-POL 69 COMIX 382 (U 48/2004 vp) puitepäätöksestä tiedon- ja tiedustelutiedon vaihdon yksinkertaistamisesta tavoittelee tämän ensimmäisen vaiheen täytäntöönpanoa. Tämä edellyttää myös Haagin ohjelmassa painotettavan riittävän tietosuojan huomioimista.

Toinen vaihe saatavuusperiaatteesta muodostuu niiden teknisten keinojen käytöstä, joita käyttäen on helpotettava EU:n lainvalvontaviranomaisten tietoa siitä, onko toisen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaisella hallussaan tai pääsyä sellaiseen tietoon, joka liittyy heidän suorittamaansa tutkintaan. Jotta saatavuusperiaate ei jäisi teoreettiseksi, lainvalvontaviranomaisten olisi käytettävästävällisellä tavalla tiedettävä, onko etsittyä tietoa toisessa jäsenval-

tiossa. Tältä osin Haagin ohjelma toteaa, että tiedonvaihtomenetelmissä olisi hyödynnettävä kaikin puolin uutta teknologiaa ja menetelmät olisi mukautettava kunkin tietolajin mukaisesti tarvittaessa niin, että kansallisiin tietokantoihin olisi vastavuoroinen pääsy tai ne olisivat yhteentöimivia tai että nykyisiin EU:n keskustietokantoihin, kuten SIS-järjestelmään, olisi suora pääsy (verkossa) myös Europolilla.

### ***Valtioneuvoston kanta***

#### ***Yleistä***

Tietojenvaihdon kehittäminen on keskeisessä asemassa lainvalvontaviranomaisten välisen yhteistyön kehittämisessä. Suomi suhtautuu myönteisesti saatavuusperiaatteen käyttöönottoon tietojenvaihdossa. Suomi tukee puheenjohtajan ehdottamaa vaiheittaista etenemistapaa, jossa valitaan ensin joitain rikostutkinnan kannalta tärkeitä tietoja ja tutkitaan, mikä vaihtoehto näiden osalta soveltuu parhaiten saatavuusperiaatteen toteuttamiseen. Artikla 36 -komitean tehtävänä on työryhmien ja komission tiedonannon tukemana tarkastella tietojen saatavuusperiaatteen toteuttamista ja raportoida neuvostolle vuoden 2005 loppuun mennessä.

Ehdotettujen toteuttamisvaihtoehtojen osalta Suomi toteaa, että tarkoituksenmukaisin vaihtoehto saatavuusperiaatteen soveltamiseksi eri tietoryhmien osalta selviää jatkotyössä. Alustavasti voidaan todeta, että vaihtoehtoista suoran pääsyn toteuttamiseen muiden jäsenvaltioiden tietojärjestelmiin liittyy merkittäviä teknisiä, kielellisiä ja tietosuojaan liittyviä kysymyksiä ja ongelmia, jotka on selvitettävä ennen tämän vaihtoehdon harkitsemista. Samoin on pidettävä mielessä se Haagin ohjelmassakin todettu periaate, että uusia keskitettyjä EU-tietokantoja olisi perustettava vain, jos tutkimukset osoittavat niiden lisäarvon.

Suomi pitää tärkeänä sitä, että instrumentin tulisi sallia myös tietojen käyttäminen todistena.

Jatkokeskusteluissa tulisi myös selkeyttää ehdotettavien vaihtoehtojen suhde Ruotsin ehdotukseen, jota käsitellään monialaista järjestäyty-

nyttä rikollisuutta käsittelevässä työryhmässä, jäljempänä MDG, ja jonka kanssa tämä asia on ainakin joltakin osin päällekkäinen. Nykyisessä muodossaan Ruotsin ehdotus kattaa tiedot, jotka on poliisiviranomaisen hallussa ja jotka se voi itsenäisesti luovuttaa.

Tulevaa komission ehdotusta olisi soveliainta käsitellä MDG:ssä, jolloin yhteys Ruotsin ehdotukseen säilyy suorana. MDG:n delegaatiot koostuvat sekä poliisi- että oikeusviranomaisista, joiden rooli tämän ehdotuksen valmistelussa on keskeinen. Jos valitaan joku muu työryhmä, tulee huolehtia siitä, että koordinaatio eri työryhmien työn välillä hoidetaan huolellisesti.

Suomen alustavat kannat esitettyihin vaihtoehtoihin:

1. Epäsuora pääsy tietoihin pyynnön perusteella.

Ei tuone enää lisäarvoa ottaen huomioon, että Ruotsin aloite perustuu tälle periaatteelle.

2. Suora pääsy toisen jäsenvaltion tietojärjestelmiin.

Suoran pääsyn toteuttamiseen muiden jäsenvaltioiden tietojärjestelmiin liittyy merkittäviä teknisiä, kielellisiä ja muita tietosuojaan liittyviä kysymyksiä, jotka on selvitettävä ennen tämän vaihtoehdon harkitsemista.

3. Epäsuora pääsy toisen jäsenvaltion tietoihin hit/no-hit-periaatteella keskushakemiston kautta.

Ehdotetuista vaihtoehdosta tämä näyttäisi alustavasti kehittämiskelpoisimmalta käytännöllisestä näkökulmasta katsoen. Juridisesta näkökulmasta on kuitenkin edellytettävä selkeän oikeudellisen perustan luomista sekä EU:n että kansallisella tasolla. Keskushakemistovaihtoehdon osalta on huomattava, että kaikkien jäsenvaltioiden tulliviranomaisten käyttöön on tulossa tullitietojärjestelmäyleissopimuksen (CIS) muutospöytäkirjalla perustettu tullitutkintatietokanta (FIDE). FIDE on keskushakemisto, jonka avulla voidaan selvittää suorittavatko tai ovatko toisen jäsenvaltion viranomaiset suorittaneet samaa henkilöä tai yritystä koskevaa tutkintaa. FIDE:stä voi hakea tietoa henkilön tai yrityksen tietojen perusteella.

Keskushakemiston käyttö ei kuitenkaan aina tuo lisäarvoa esimerkiksi tilanteissa, joissa vaikiintunut yhteistyö maantieteellisesti läheisten valtioiden välillä jo nyt sujuu joustavasti ja nopeasti nykyaikaisia sähköisiä tietojenvälitysketjuja käyttäen. Parhaimmassa tapauksessa keskushakemisto auttaa kohdentamaan pyynnön sille valtiolle, jolla tarvittava tieto on hallussa. Nykyisin pyyntö joudutaan lähettämään useaan, satunnaisesti valittuun valtioon, kun ei ole varmuutta siitä, kenellä on asiaa koskevaa tietoa.

4. Keskitettyjen eurooppalaisten ja kansainvälisten tietokantojen luominen tai laajennettu käyttö.

Tältä osin Haagin ohjelma toteaa, että keskitettyjä EU-tietokantoja olisi perustettava vain, jos tutkimukset osoittavat niiden lisäarvon.

5. Tehostettu pääsy jäsenvaltioiden julkaiseen poliisitietokantoihin.

Esimerkkinä voidaan mainita takavarikoidut aseet. Myös tämä vaihtoehto vaikuttaa olevan ainakin lainsäädännöllisesti mahdollista toteuttaa, mutta sen antamaa lisäarvoa nykyiselle yhteistyölle tulee selvittää.

## VALIOKUNNAN KANNANOTOT

### *Perustelut*

Tietojen saatavuusperiaatteen käyttöönotto lainvalvontatietojen vaihdossa on yksi Haagin ohjelmaan sisältyvistä turvallisuuden vahvistamiseen tähtäävistä ehdotuksista. Periaatteen mukaan EU:n jäsenvaltion lainvalvontaviranomainen, joka tarvitsee tietoa tehtäviensä suorittamiseen, saa sen toisesta jäsenvaltiosta ja toisessa jäsenvaltiossa sijaitseva lainvalvontaviranomainen, jonka hallussa tieto on, antaa sen käyttöön mainittua tarkoitusta varten. Tietojen vaihdossa tulee hyödyntää uutta teknologiaa. Valiokunta viittaa Haagin ohjelmasta antamaansa lausuntoon HaVL 13/2005 vp, jossa valiokunta on lausunut myös tietojen saatavuusperiaatteesta. Lisäksi valiokunta toteaa seuraavaa.

Saadun selvityksen perusteella valiokunta katsoo, että tietojen saatavuusperiaatteeseen voidaan suhtautua lähtökohtaisesti myönteisesti. Lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen vaihdon kehittäminen on tärkeää etenkin kansainvälisen ja rajat ylittävän rikollisuuden torjunnan kannalta. Valiokunta pitää perusteltuna vaiheittaista etenemistapaa. On tärkeää, että eri vaihtoehdot tutkitaan huolellisesti ja työssä otetaan huomioon myös jo käynnissä oleva tietojärjestelmien ja tietokantojen, esimerkiksi CIS, FIDE ja SIS, kehitystyö. Eri työryhmissä tapahtuvan työn ja muun valmistelun koordinoimis-

ta, mukaan lukien Ruotsin aloitteen käsittely, on syytä huolehtia päällekkäisyyksien välttämiseksi ja lisäarvon saavuttamiseksi.

Valiokunnan näkemyksen mukaan kaikki kirjelmässä esitetyt saatavuusperiaatteen toteuttamisvaihtoehdot näyttäisivät saadun selvityksen perusteella edellyttävän henkilötietojen käsittelyä koskevien kansallisten säännösten tarkistamista. Saatavuusperiaatteen toteutuksessa tulee ottaa huomioon myös valmisteilla olevassa EU:n III pilarin tietosuojaa koskevassa puitepäättöksessä vahvistettavat yhteiset tietosuojaperiaatteet. Valiokunta toteaa, että kansallisten säännösten tarkistustarpeet ovat tarkemmin arvioitavissa, kun mainittu puitepäättösehdotus ja komission ehdotus tietojen vaihdon toteuttamista koskevaksi lainsäädännöksi on annettu.

Valiokunta katsoo, että lainvalvontaviranomaisten tietojärjestelmiin tallennettujen henkilötietojen käytön ja henkilötietojen vaihdon jäsenmaiden välillä tulee tulevaisuudessa olla sopusoinnussa tietosuojaa ja muita perusoikeuksia koskevien periaatteiden kanssa. Valiokunta painottaa, että ennen kuin saatavuusperiaatteen teknisistä toteuttamisvaihtoehdoista päätetään, tulee huolehtia siitä, että tietojen vaihtoon liittyvät tietosuojaja muut oikeudelliset kysymykset on ratkaistu.

***Lausunto***

Lausuntonaan hallintovaliokunta ilmoittaa,

*että valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan.*

Helsingissä 3 päivänä kesäkuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

|      |                            |                       |
|------|----------------------------|-----------------------|
| pj.  | Matti Väistö /kesk         | Kari Kärkkäinen /kd   |
| vpj. | Veijo Puhjo /vas           | Rosa Meriläinen /vihr |
| jäs. | Sirpa Asko-Seljavaara /kok | Lauri Oinonen /kesk   |
|      | Nils-Anders Granvik /r     | Satu Taiveaho /sd     |
|      | Lasse Hautala /kesk        | Tapani Tölli /kesk    |
|      | Rakel Hiltunen /sd         | Ahti Vielma /kok      |
|      | Esko Kurvinen /kok         | Tuula Väättäinen /sd. |

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne.